

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας

Ενότητα 2: Το τι και το γιατί της γλωσσικής αλλαγής
– Μεθοδολογικά

Ελένη Καραντζόλα

Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας

ΔΙΑΛΕΞΗ 2

Το ΤΙ της γλωσσικής αλλαγής

□ Φωνητικές/φωνολογικές αλλαγές

Αφαίρεση / Προσθήκη φθόγγων, π.χ. *εζήτησε* → *ζήτησε* / *χελώνα* → *αχελώνα*

Ανομοίωση / Αφομοίωση, π.χ. *χθες* → *χτες* / *πράγμα* → *πράμα*

Υπερτεμαχιακές αλλαγές, π.χ. *μελωδικός* τόνος → *δυναμικός* τόνος

.....

□ Γραμματικές αλλαγές (Μορφολογικές & Συντακτικές)

Αλλαγές στην τυπολογία: *αναλυτικές*, *συγκολλητικές*, *κλιτικές*, *πολυσυνθετικές*

Αλλαγές στη βασική σειρά των όρων της πρότασης

Γραμματικοποίηση, π.χ. *θέλω ελθείν* > *θα έρθω*

.....

□ Σημασιολογικές αλλαγές

Επέκταση / στένωση σημασίας, π.χ. *παιδεύω* / *όρνις*

.....

□ Λεξιλογικές αλλαγές

Δανεισμός: *βασικό* και *πολιτισμικό* λεξιλόγιο

.....

Το ΓΙΑΤΙ της γλωσσικής αλλαγής

- Κάθε (ζωντανή) γλώσσα που χρησιμοποιείται από τους ανθρώπους αλλάζει διαρκώς, ακριβώς επειδή χρησιμοποιείται.
- Έχουν εντοπιστεί αρκετοί *αιτιακοί παράγοντες*.
[causal factors]
- Κίνδυνος *κυκλικότητας*: μηχανισμοί γλωσσικής αλλαγής – αιτίες – συνέπειες της αλλαγής (ταξινομήσεις των αλλαγών) - ερμηνείες

(συνέχεια)

- Έχουν προταθεί ποικίλοι λόγοι (πρβλ. και προεπιστημονικές ερμηνείες, όπως λ.χ. οι ανατομικές διαφορές ή η σημασία του κλίματος και του φυσικού περιβάλλοντος).
- Απόψεις επιστημόνων vs. φυσικών ομιλητών.
- Παραδοσιακή διχοτομία ιστορικής γλωσσολογίας:
 - **εσωτερικοί** [language-internal]
 - **εξωτερικοί** [language-external]ως προς τη γλώσσα παράγοντες της γλωσσικής αλλαγής

Εσωτερικοί/ενδογλωσσικοί λόγοι

- Δυνατότητες και περιορισμοί της ανθρώπινης ομιλίας, ως προς την παραγωγή και ως προς την πρόσληψη.
 - φυσικής τάξης, π..χ φυσιολογία φωνητικών οργάνων
 - ψυχολογικής/γνωσιακής τάξης, δηλ. σχετικοί με την πρόσληψη, εκμάθησης μιας γλώσσας

- (1) ΑΠΛΟΠΟΙΗΣΗ: βασικός λόγος για τη φωνολογική αλλαγή (βλ. Jespersen)
- (2) ΔΟΜΙΚΗ ΠΙΕΣΗ
- (3) ΕΠΟΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ/ΓΝΩΣΙΑΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Εξωτερικοί/εξωγλωσσικοί λόγοι

- ✓ Θετικές – αρνητικές κοινωνικές αξιολογήσεις
- ✓ Συνέπειες του γραμματισμού
- ✓ Εκπαιδευτικές πολιτικές και γλωσσικός προγραμματισμός
- ✓ Γλωσσική επαφή
 - Ο κατεξοχήν εξωτερικός-ως-προς-τη-γλώσσα παράγοντας αλλαγής
- ◆ Διακριτός ρόλος καθαρά εξω-γλωσσικών παραγόντων (κοινωνικοπολιτικοί, οικονομικοί κ.ά.) για τη γλωσσική αλλαγή.

(συνέχεια)

1. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

σοβαρές επιπτώσεις στο λεξιλόγιο

2. ΞΕΝΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ

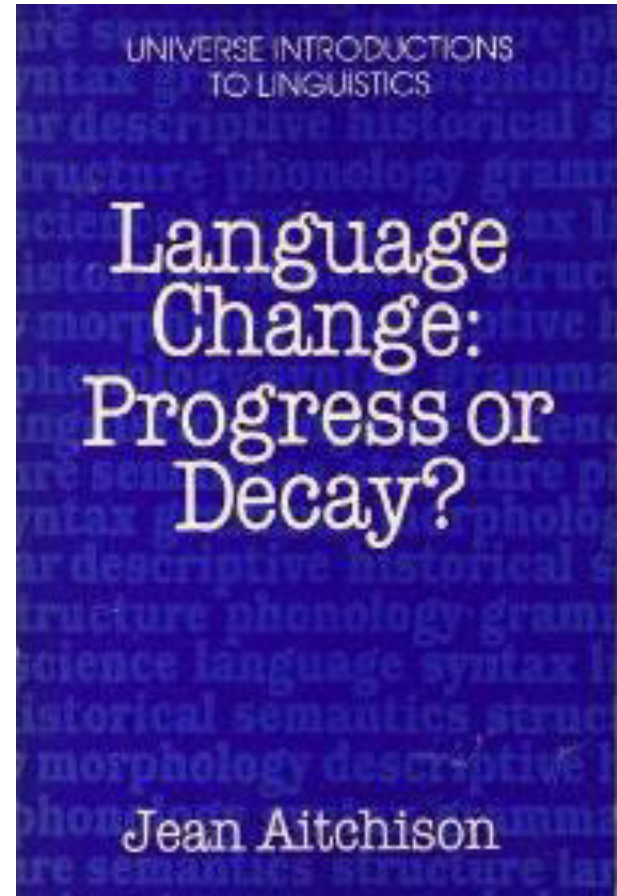
- δανεισμός (λεξιλόγιο / γραμματική)
- επίδραση *υποστρώματος*

3. ΚΟΙΝΩΝΙΟΓΛΩΣΣΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

→ βασική προϋπόθεση η ύπαρξη γλωσσικής ποικιλίας σε συγχρονικό επίπεδο.

Στάσεις απέναντι στη γλωσσική αλλαγή

- Aitchison, J. 1991.
*Language Change:
Progress or Decay?*
2^η έκδοση,
Cambridge: CUP.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ

Συγχρονία και διαχρονία

- Μεθοδολογικός διαχωρισμός περιγραφής της συγχρονικής λειτουργίας μιας γλώσσας από την περιγραφή της ιστορικής εξέλιξης της ίδιας γλώσσας:

- π.χ. *εκκλησία*

“συνέλευση του δήμου”

“χριστιανικός ναός”

(συνέχεια)

- Συγχρονία και διαχρονία είναι *αυτόνομες*
- ωστόσο διεπιδρούν:

"Η μόνη εξήγηση για έναν γλωσσικό τύπο είναι ένας προγενέστερος τύπος".

(Lehmann 1952, 23)

"Η μελέτη της ιστορίας της γλώσσας σχετίζεται με την κατανόηση της παρούσας φάσης, όπως ακριβώς το παρόν δεν μπορεί να γίνει κατανοητό χωρίς αναφορά στο παρελθόν".

(Καραντζόλα & Φλιάτουρας 2004, 20)

Πρβλ. *απο-ξενώνω* vs. *αφ-αλατώνω*

Η φορά της αλλαγής

- Οι κάθε είδους αλλαγές που παρατηρούνται ανάμεσα σε προγενέστερες φάσεις μιας γλώσσας και σε νεότερες (προς τα μπρος, προς εγγύτερες περιόδους).
- Από μαρτυρίες ορισμένων συγγενών γλωσσών, σε ακόμη πιο απομακρυσμένες εποχές (προς τα πίσω) / κεντρικό μέλημα ιστορικής γλωσσολογίας τον 19^ο αι.

Σχέση συγχρονικών θεωριών και διαχρονικών δεδομένων

Δύο δυνατές κατευθύνσεις:

(α) Από τις συγχρονικές θεωρίες προς τη διαχρονία [εκκίνηση από τη θεωρία]:

π.χ. διαχρονική φωνολογία ή σύνταξη στο πλαίσιο της γενετικής θεωρίας

(β) Από τη μαρτυρία της διαχρονίας προς μια συμπεριληπτική θεωρία [εκκίνηση από τα δεδομένα]:

π.χ. διαγλωσσική εξέταση των παρατηρούμενων αλλαγών (όχι μόνο των προνομιακών για μια θεωρία).

Η πρόσβαση στο (γλωσσικό) παρελθόν

1. Προβλήματα μεθόδου στην ιστορική γλωσσολογία

→ Γραπτές μαρτυρίες και ομιλούμενη γλώσσα

- *ιστορία / προϊστορία* μιας γλώσσας
- αποκρυπτογράφηση (σημασία δίγλωσσων/τρίγλωσσων επιγραφών, π.χ. στήλη Ροζέτας)
- φωνητική/φωνολογική ερμηνεία γραπτών τύπων
- προβλήματα ερμηνείας στα άλλα επίπεδα ανάλυσης
- φιλολογική αποκατάσταση: *χειρόγραφο/-α, διπλωματική έκδοση – φιλολογική/κριτική έκδοση*

(συνέχεια)

2. Προβλήματα *επιχειρήματος* στην ιστορική γλωσσολογία

→ Ιστορικός ορθολογισμός: «δεν γίνονται θαύματα»

□ Αρχή της Ομοιομορφίας [Uniformity Principle]:

«Τίποτε που είναι σήμερα αδύνατον υπήρχε
καταρχήν περίπτωση να συμβεί στο παρελθόν».

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ
ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗΣ ΕΡΩΤΗΣΗΣ

«Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας»

□ Στάδια εξέλιξης / σημαντικότεροι σταθμοί:

α. Διαμόρφωσή της στο πλαίσιο μιας οικογένειας γλωσσών και εξέλιξή της

β. Σχέσεις της με άλλες γλώσσες

Οργάνωση δεδομένων

Αιώνες	Ιστορική περίοδο	Ιστορικά γεγονότα που σχετίζονται με την ελληνική	(Σύστημα γραφής)	Γραπτές πηγές- Είδος κειμένων	Αλλαγές στο γλωσσικό σύστημα	Επαφές ελληνικής με άλλες γλώσσες - συνέπειες
.....
.....